

MEĐIMURSKI ORGULJAŠI:

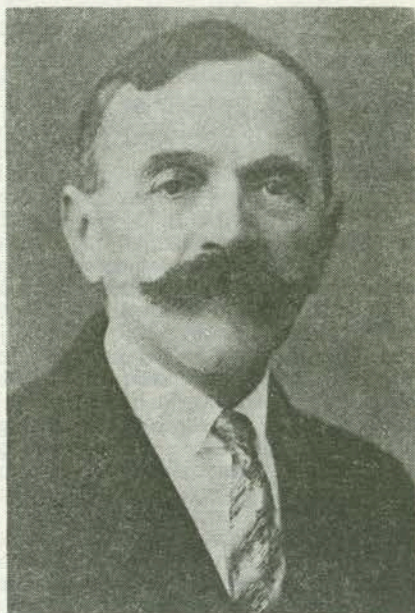
Karlo Bervar

Miroslav Vuk, Zagreb

U dosadašnjim bibliografskim podacima najpoznatijih međimurskih orguljaša obavezno je spominjano ime Karla Bervara i njegove orguljaške škole u Celju. Činjeno je to s razlogom, jer u obrazovanju i odgoju glazbeno darovitih pojedinaca iz naroda, najistaknutije mjesto svakako pripada profesoru Karlu Bervaru, uzornom i iskrenom slovenskom rodoljubu, darovitom glazbeniku, vrsnom orguljašu i skladatelju, stručnom glazbenom pedagogu i dirigentu, koji je bio osnivač vrlo ugledne orguljaške škole. Svoju orguljašku školu Bervar je osnovao 1899. godine i vodio je vrlo uspješno skoro punih četrdeset godina, do 1938. godine obavljajući istovremeno praktično umjetničko-pedagošku, crkveno-glazbenu, a preko nje i rodoljubnu misiju. Bez obzira na to što se ime tog značajnog i prezaslužnog čovjeka malo spominje u slovenskoj glazbenoj povijesti, a hrvatska glazbena povijest ga uopće ne spominje, radi se ipak o izvanrednoj osobi, punoj dobrote, plemenitosti i odanosti za svetu stvar, koja je predano decenijama širila i njegovala crkvenu i svjetovnu glazbu među pukom. S obzirom na to da su korijeni i izvori te glazbe proistjecali iz narodne podloge, obogaćene cecilijanskim idejama, posebno u crkvenoj glazbi, Bervar je svojim djelom i preko svojih učenika pridonosio razvoju cecilijanskog pokreta kod Slovenaca i Hrvata i u isto vrijeme razvoju nacionalne svijesti o ljepoti i vrijednosti nacionalne, posebice pučke crkvene i svjetovne popijevke. Ne treba zaboraviti da se Karlo Bervar pojavio u vrijeme kad je na nacionalnu glazbu u Sloveniji bio još uvijek vrlo snažan utjecaj i pritisak njemačke glazbe pa je njegovo inzistiranje na nacionalnom duhu slovenske crkvene popijevke značilo otpor takvom stanju uz istodobnu afirmaciju autohtone glazbene kulture. I međimurski mladići, polaznici njegove škole, snažno su upijali tu njegovu orijentaciju prema pravim glazbenim izvorima, jer su došli iz kraja koji je na sličan način bio podređen tuđem, u ovom slučaju mađarsko glazbenu utjecaju, iako je imao svoju vlastitu višestoljetnu, izuzetno bogatu glazbenu podlogu u crkvenoj i svjetovnoj međimurskoj pučkoj popijevci. Tako Bervarova orguljaška škola nije bila samo crkvena glazbeno obrazovna institucija, nego i odgojni zavod koji je uz vjerski i moralni odgoj s posebnom ljubavlju prema vlastitoj glazbenoj tradiciji razvijao i ljubav prema svom narodu te umjetnički doživljaj crkvene i svjetovne glazbe pretvarao u rodoljubno-nacionalnu svijest.

* U ovom članku koristio sam se podacima i materijalima koje su mi blagonaklono ustupila prečasná gospoda: Friderik Kolšek, opat iz Celja, dr Edo Škulj, urednik *Cerkvenog Glasbenika* u Ljubljani, i dr Marjan Smolik, upravnik Semeniške knjižnice u Ljubljani. Srdačno im se zahvaljujem na razumijevanju i suradnji bez koje bi bilo nemoguće pisati o Karlu Bervaru.

O izuzetnom značenju Bervarove orguljaške škole, rada i djelovanja dovoljno govori podatak da je tu školu u toku njezina postojanja završilo 270 školovanih orguljaša, od kojih je desetero bilo iz »malog Međimurja«! (Upisanih je bilo od 1899. do 1938. sveukupno 441 polaznik.) Brojka je svakako impozantna jer ono što nisu uspjele ondašnje glazbene škole i institucije u većim gradovima, posebice u Hrvatskoj, uspio je Karlo Bervar imajući pred sobom veliki i plemeniti cilj — osposobljavanje crkvenih glazbenika za narod koji su u svakodnevnom doticaju s pukom u crkvi kod službe Božje i izvan crkve prilikom vjerskih obreda i pučkih svečanosti. Taj doticaj bio je dvostruko plodonosan: širila se cecilijanska ideja u novim crkvenim popijevkama i skladbama, a ujedno se i obnavljao i njegovao duh nacionalne glazbe koja je bila potiskivana, ili potisnuta iz crkvenih obreda i svakodnevnog života.

Karlo Bervar

Kod međimurskih učenika, za čiji su odlazak u Celje bili najzaslužniji međimurski svećenici Ignacije Lipnjak i Juraj Lajtman, Karlo Bervar je pobudio poštivanje i ispravno vrednovanje svog zavicajnog glazbenog izraza, a omogućio im je da upoznaju i novo crkveno glazbeno stvaralštvo nadahnuto cecilijanskim duhom, kao i bogatu crkvenu baštinu svih evropskih naroda i skladatelja, a posebno baštinu Slovenaca i Hrvata. Tako su budući međimurski orguljaši u slo-

venskoj školi, preko profesora Slovenca, upoznali svoju hrvatsku glazbenu kulturu, ali su u isto vrijeme i budući slovenski orguljaši upoznavali hrvatsku glazbenu kulturu i kasnije i jedni i drugi je s oduševljenjem uspješno njegovali i širili kao i njezinu tradiciju i duh. Zahvaljujući Bervarovim učenicima crkvena pučka glazba na području Međimurja početkom XX. stoljeća prelazi iz svojevrsne ilegalnosti u javni život, i to posredstvom crkvene popijevke. Sve ono što je, naročito u drugoj polovici XIX. stoljeća, u glazbi bilo potiskivano i zabranjivano, dolaskom Bervarovih orguljaša počinje živjeti novim, bujnim životom. Tako je Karlo Bervar dao izuzetno velik prilog ne samo slovenskoj nego i hrvatskoj glazbenoj kulturi u prvoj polovici ovoga stoljeća, i to u onom njezinom segmentu, crkvenoj i svjetovnoj popijevci, koji se s nepravom, ili namjerno, prešućuje u naše vrijeme ili smatra minornijim, iako je u svoje vrijeme bio presudniji od tzv. umjetničke glazbe.

Životni put Karla Bervara bio je pun napora i dobrih djela! Rodio se 4. studenog 1864. godine u Motniku kod Kamnika. Osnovnu školu završava privatno kod učitelja Franca Sajovca, a kao šesnaestogodišnji mladić odlazi u susjednu župu Špitalič, k ondašnjem poznatom i vrsnom orguljašu Pilatužu i kod njega počinje učiti svirati orgulje 1880. godine. Njegovu marljivost, upornost i prirodnu nadarenost te smisao za glazbu odmah su zapazili njegov učitelj i župnik. Oni ga šalju u franjevački samostan u Nazarju gdje je u to vrijeme u crkvi »Marija-Nazaret« orguljao franjevac fra Norbert Gregl (Vransko, 1836 — Nazarje, 1894). Fra Norbert, kako navodi u svojem pismu pater Boris Markež iz Nazarja, »bil je organist vse življenje!« Ovaj pravi stručnjak, orguljaš i glazbeni pedagog, vodio je brigu o mladiću Karlu i nastavio ga podučavati u sviranju orgulja.² Mladi Karlo je bio marljiv i zahvalan učenik jer je brzo savladao u potpunosti osnovno znanje i tehniku sviranja na orguljama i 1883. oprašta se od svojeg brižnog učitelja fra Norberta i odlazi na usavršavanje u ljubljansku orguljašku školu. U toj školi susreće svoje nove učitelje, profesore: patra Angelika Hribara, Antona Foerstera i Janca Gnjezdu.³ Sva trojica bili su poznati i priznati stručnjaci za crkvenu glazbu, glazbeni pedagogi, majstori na orguljama ili teoretičari i oduševljeni Cecilijanci. Pod njihovim vodstvom i nadzorom mladi Bervar je 1885. godine uspješno završio školu i odmah preuzeo orguljanje u Blagovnici, a poslije odslužene vojne obaveze 1889. godine preuzima orguljašku službu u Gornjem gradu. Njegovu savjesnost, odgovornost i stručnost u vršenju orguljaške službe zapazio je gornjogradski dekan i župnik vlč. Dovnik koji mu je savjetovao neka nastavi i pokuša s usavršavanjem i doškolovanjem. Mladić Karlo željan znanja, oduševljeno prihvaća savjet i pomoć vlč. Dovnika te 1894. odlazi u Regensburg na usavršavanje u jednu od najpoznatijih evropskih visokih crkvenih glazbeno-orguljaških škola. Upravo u to vrijeme su u Regensburgu djelovali prvaci njemačkog Cecilijanskog pokreta: skladatelji, muzikolozi i pedagogi, teoretičari i virtuozni, profesori crkvene glazbe Franz Xaver Haberl, Michael Haller i Peter Griesbacher.⁴ Sva trojica bila su Bervaru i predavači. Zahvaljujući njima Bervar je veoma obogatio svoje znanje s područja crkvene glazbene povijesti, vokalne tehnike, te naučio i potpuno savladao tehniku sviranja orgulja, osposobio se za autentičnog tumača orguljaške literature bilo kojeg skladatelja iz raznih glazbenih razdoblja, a postao je i vrstan dirigent i zborovođa kako u podučavanju i izvođenju korala tako i za vokalne skladbe majstora renesanse, baroka, klasike, romantike, sve do njegovih dana.

Mladenačka upornost i samoprijegoran rad resili su Bervara i poslije odličnog završetka visoke crkvene orguljaške škole pa već 1. listopada 1895. biva imenovan orguljašem i zborovođom opatijske crkve Sv. Danijela u Celju. U isto vrijeme prima i mjesto profesora pjevanja na slovenskoj gimnaziji u Celju, a postaje i dirigent čitaoničkog zbora u Celju.

Upoznavši stanje u kojem se nalazi slovenska glazbena kultura, ne samo svjetovna nego i crkvena, Bervar surađuje u osnivanju »Cecilijinog društva« za lavantinsku (Mariborsku) biskupiju 1879. godine. Ovo društvo postavilo si je za cilj: da se u crkvaма njeguje gregorijanski koral i figuralno pjevanje, da se postupno uvedu u bogoslužje slovenske pučke crkvene popijevke umjesto njemačkih koje su se u ono vrijeme skoro uvijek izvodile. Bervar je već u Regensburgu došao do spoznaje koliko važnu ulogu ima crkvena pučka popijevka u buđenju nacionalne svijesti, a kako je u Celju i okolici još uvijek prevladavala njemačka duhovna i svjetovna popijevka, Bervar je želio postupnim uvođenjem slovenske pučke popijevke potisnuti njemački glazbeni utjecaj najprije u bogoslužju, a zatim u školi i javnom životu, gdje je također taj utjecaj bio vrlo jak. Predosjećao je da će jedno i drugo utjecati svojim rezultatom na drukčiji odnos Slovenaca prema svojoj glazbenoj baštini. Međutim za taj svoj naum i praktičan rad, koji će kasnije imati dalekosežne posljedice, nije bilo dovoljno školovanih glazbenika, sinova iz naroda, koji bi provodili u život Bervarova nastojanja, nije bilo orguljaša koji bi u crkvaма provodili Cecilijanske ideje o uvođenju slovenske popijevke. Zbog toga se Bervar odlučuje na osnivanje orguljaške škole u Celju. Bio je uvjeren da bez novih svježih snaga ne može provesti program nacionalnog glazbenog odgoja, a tu je ulogu namijenio upravo orguljašima. Cecilijino društvo za lavantinsku biskupiju bavilo se istom mišlju, što je Bervaru olakšalo put do konačnog cilja, i 16. kolovoza 1899. godine pod brojem 3303 biskupski ordinarijat u Mariboru izdaje Bervaru odobrenje za otvaranje orguljaške škole. Državno vijeće u Gracu 28. rujna 1899. pod brojem 7653 odobrava Bervaru otvaranje orguljaške škole, koja je privatna, u nadležstvu crkvenih vlasti, ali s pravom javnosti (koncesionirana). Učenici koji su željeli polaziti tu orguljašku školu morali su navršiti 15 godina života i imati završenu osnovnu školu, a nisu mogli biti ni stariji od 25 godina. Osim toga morali su donijeti svjedodžbu svog župnog ureda da su čudorednog vladanja, da imaju dobar glazbeni sluh i pokazuju ljubav za glazbu. Školovanje je trajalo tri godine, ali su napredni učenici mogli završiti i prije. Prostorije škole nalazile su se u Bervarovoj kući nazvanoj »vila Cecilija«. Podučavali su se slijedeći predmeti: liturgika, crkveno-glazbena povijest, teorija glazbe, orguljanje, improvizacija (na orguljama), harmonija, modulacija, kontrapunkt, koralno pjevanje, figuralno pjevanje, dirigiranje, glasovir, njemački jezik, općinsko tajništvo i kao obligatni predmet — violina.

Odmah na početku rada škole Bervar je posebno pazio na moralno i religiozno ponašanje svojih učenika.⁵ Svi učenici škole morali su za vrijeme školovanja svaki dan pjevati ili svirati pod misom u opatijskoj crkvi, a stariji i napredniji odlazili su u crkvu braće lazarista. Radni dan počinjao je u 6 sati ujutro i trajao do 19 sati. Svaki učenik morao je dnevno vježbati sviranje ili učiti izvan redovite nastave najmanje 5 sati. Stariji učenici mogli su postati članovi Celjskog pjevačkog društva. Za siromašnije učenike Bervar je sam pronalazio jeftini smještaj u gradu i besplatnu hranu kod plemenitih celjskih obitelji i čašne braće lazarista. Osobno je bio vrlo plemenita srca i darežljiv te je s ondašnjim celjskim opatom Franjom Ogradijem bio i učenicima najveći mecena. Bervar je bio i glavni predavač u školi. Predavao je: crkveno-glazbenu povijest, teoriju glazbe, orguljanje, improvizaciju, harmoniju, modulaciju, kontrapunkt, koralno pjevanje, figuralno pjevanje i dirigiranje. Koliko je u njemu bila tjelesna i duševna snaga, možemo samo pretpostaviti ako znamo da je u prosjeku bilo u sva tri razreda do 25 učenika te da je četiri predmeta obrađivao sa svakim učenicom individualno.

(Nastavak slijedi)

BILJEŠKE

1a — Vladimir Kos: Spomin na Celjsko orglarsko šolo, *Cerkveni Glasbenik* br. 74. Ljubljana, 1981, str. 119.

b — Celjski opat Friderik Kolšek: Podatki o Karlu Bervarju. Pismo iz Celja od 18. svibnja 1983.

2 — Vladimir Pfeifer: Sedem križev Karla Bervarja, *Cerkveni glasbenik* br. 57. Ljubljana, 1934, str. 179.

3a — Angelik Hribar, skladatelj i orguljaš (Tuhinj, 3. III 1843 — Ljubljana, 6. IV 1907). Svećenik, franjevac, glazbu je studirao kod Kamila Mašeka, Antona Nedveda i Antona Foerstera u Ljubljani. Od 1873. bio je regens chori franjevačke crkve u Ljubljani. Jedan je od osnivača »Cecilijina društva« u Ljubljani 14. lipnja 1877, kao i orguljaške škole na kojoj je imenovan profesorom iz glasovira te koralnog i figuralnog pjevanja.

Skladao je: mise, requiem, 10 Tantum ergo, zborove crkvenog i svjetovnog sadržaja te solo-popijevke za razne glasove.

b — Anton Foerster, skladatelj i orguljaš (Osenice u Češkoj, 20. XII 1837. — Novo Mesto, 17. IV 1926). Glazbu i pravo studirao je u Pragu. Od 1865. vršio je službu orguljaša katedrale u Senju, a od 1867. je bio regens chori katedrale u Ljubljani. Jedan je od osnivača »Cecilijina društva« 1877, reformator crkvenog pjevanja u smislu cecilijanskih ideja, suosnivač orguljaške škole te 1878, suosnivač glazbenog časopisa *Cerkveni Glasbenik* u kojem je do 1911. uređivao glazbeni dio.

Foerster je u svojim skladbama romantičar, stvaralac široke i bogate invencije i odlične skladateljske tehnike. U svojim skladbama približio se slovenskom glazbenom narodnom duhu. Napisao je 15 misa i requiema, graduale, motete, ofertorije, slovenske crkvene pjesme za razne zborove i razne druge crkvene skladbe. Od svjetovnih skladbi najpoznatije su mu opere *Dom in rod*, *Materin blagoslov*, *Gorenjski slavček*, kantate *Vodnikov venec*, *Domovini*, *Turci na Savici* itd.

c — Profesor Janez Gnjezda, (Idrija 11. V 1838 — Ljubljana, 10. IX 1904). Svećenik, profesor povijesti crkvene glazbe, vjeroučitelj, prefekt u sjemeništu »Alojzijevišće« u Ljubljani, dugogodišnji urednik glazbenog časopisa *Cerkveni Glasbenik* i skladatelj.

Osnovnu rudarsku školu polazio je u Idriji, gimnaziju i bogosloviju u Ljubljani. Zbog svoje mladosti morao je čekati godinu dana da bi bio zaređen za svećenika, ali je odmah po završetku studija bio imenovan prefektom u sjemeništu. Prateći sva zbivanja u razvoju crkvene glazbe u Češkoj, Njemačkoj, Francuskoj i Italiji odlučio je provesti crkvenu glazbenu reformu u Sloveniji. Poslije prve sv. mise koju je služio u rodnoj Idriji, 11. kolovoza 1861, vraća se u Ljubljanu i u suradnji sa svojim predšasnikom u sjemeništu prefektom vlč. Josipom Smrekarom, te kanonikom ljubljanske katedrale vlč. dr. Gogalom i Antonom Foersterom počeo je i sprovesti u djelo svoj naum o glazbenoj reformi. Ova reforma bila je klica kasnijeg »Cecilijinog društva« u Ljubljani kojemu je upravo on bio glavni pokretač i osnivač 14. lipnja 1877. Iste godine aktivno dana na otvaranju orguljaške škole i pokreće akciju za izdavanje crkvenog glazbenog časopisa. U svibnju 1878. izašao je prvi broj tog časopisa pod nazivom: *Cerkveni Glasbenik*, a glavni urednik bio je prof. Janez Gnjezda i uređivao ga sve do svoje smrti, skoro punih 27 godina.

Prezaslužan za razvoj slovenske crkvene glazbe temeljene na cecilijanskim idejama, kao i njezinog bujnog života među pukom, zadužio je ne samo Slovence nego i Hrvate, posebno Međimurce koji su preko njegovog učenika, a svojeg profesora Karla Bervara širili i njegovali s istom ljubavi i žarom kao i vlč. Janez Gnjezda i Karlo Bervar narodnu pučku crkvenu popijevku, ali i zbog nje bili omalovažavani, ismijavani, šikanirani i proganjani. Zbog toga nije neobično što je

Cerkveni Glasbenik br. 11 iz 1904. na str. 84 objavio: »..... »Profesor Gnjezda je bil človek plemenitega značaja veren katoliški duhovnik, neutruđen učenik in blag dobrotnik premnogim, ki so se k njemu zatekali v bedi in nesreči. Za nas pa je njegovo ime tolike važnosti, da smelo trdimo: kedar se bode pisala kulturna zgodovina naše dežele in se bode omenjala reforma crkvene glazbe na Slovenskem, tedaj bode zasnovano v njej ime prof. Janeza Gnjezda z zlatimi in neizbrisnimi črkami.

V srcih slovenskih cecilijancev mu je zagotovljen trajen in neomajen spomin. Trdno pa upamo, da mu je Gospod, za čigar slavo in čast po vežah božjih se je neumorno trudil, njegove napore že poplačal z nebeško gloriojo.«

4a — Franz Xaver Haberl, njemački muzikolog (Oberllenenbach, 12. IV 1840 — Regensburg, 5. IX 1910). Svećenik i glazbeni prefekt biskupskog konvikta u Passau-u od 1862, do 1867. Dirigent i orguljaš crkve S. Maria dell Anima u Rimu bio je od 1867, do 1870. od 1871, bio je dirigent katedrale u Regensburgu, gdje je 1874. godine bez ičije pomoći osnovao jednu od najpoznatijih orguljaških škola u Evropi. 1879. osnovao je Palestrinino društvo. Bio je urednik raznih glazbenih časopisa, npr. *Musica sacra* itd. Vrstan poznavalac crkvene polifonije XV — XVII. stoljeća sudjelovao je kao urednik u izdavanju čitavog Palestrinog opusa u 33 sveska. Uz veliku aktivnost u muzikologiji odlikovao se izvanrednim pedagoškim i organizatorskim sposobnostima, a isticao se i kao dirigent stare polifone i i klasične crkvene i svjetovne glazbe.

b — Michael Haller, njemački skladatelj (Neusaar, 13. I 1840 — Regensburg, 4. I 1915). Redovnik, benediktinac, U Regensburgu postaje 1864, prefekt dječakčkog zbora, a od 1867, nadzornik seminara i dirigent kod stare kapele. 1899, imenovan je kanonikom katedrale u Regensburgu. Kao vrstan teoretičar i praktičar na orguljaškoj školi predavao je kontrapunkt i vokalnu tehniku.

Haller je jedan od najpoznatijih skladatelja njemačkog Cecilijanskog pokreta. Skladao je mise za 2, 4, 5, 6 i osam glasova, lamentacije, nekoliko svezaka moteta, psalme, ofertorije, Tedeume, igrokaze, zborove crkvenog i svjetovnog sadržaja. solo-popijevke, nadopunio je dionice za šest dvanaesteroglasnih skladbi Palestrine itd. Kao teoretičar piše priručnik za pouku u pjevanju *Vademecum für den Gesangsunterricht*, zatim *Modulationem in dem Kirchentontarten* itd.

Mnoge njegove crkvene skladbe i danas žive jer su postale kulturna duhovna baština čovječanstva.

c — Peter Griesbacher, austrijski skladatelj (Eggham, 25. III 1864 — Regensburg, 21. I 1933). Svećenik, glazbu je učio privatno, a kasnije i na crkvenoj glazbenoj školi u Regensburgu. Kao mlad svećenik aktivno se bavio crkvenom glazbom, a 1894, imenovan je glazbenim prefektom seminara kod sv. Emmerama. 1911, imenovan je kanonikom zbornog kaptola kod sv. Ivana u Regensburgu. Na glazbenoj školi, kao vrstan teoretičar i praktičar, predaje kontrapunkt, harmoniju i glazbene oblike, suraduje u uređivanju glazbenih časopisa, bavi se glazbenom kritikom, uređuje crkvena glazbena izdanja, sklada kamtate, mise, requieme, motete, graduale, litanije, sveukupno 318 skladbi za razne vokalne i orkestralne sastave, orgulje i vokalne »a capella«. U svojim skladbama primjenjuje suvremena glazbena izražajna sredstva (leitmotiv, uvodi kromatiku i bogatu instrumentaciju) i u pratnji koral. Bio je vrstan virtuoz na orguljama. Od teoretskih djela poznata su mu: *Lehrbuch des Kontrapunkts, Kirchenmusikalische Stilistik und Formenlehre, Glockenmusik mit Nachtrag, Glockenstimmen, Glockenfragen*. Bio je odličan poznavalac kampanologije.

5 — Od 31. ožujka do 4. travnja 1913, Bervar organizira održavanje Duhovnih vježbi za svršene orguljaše kao i za učenike svoje škole u Celju. Duhovnim vježbama prisustvovalo je preko stotinu orguljaša i učenika Bervarove škole.